

rakter af flertallsstyre. Forholdet mellem Socialdemokratiet og fagbevægelsen i Danmark vil givetvis i en række tilfælde kunne anskues i dette lys.

Med hensyn til spørgsmålet om organisationernes øgede magt i den politiske beslutningsproces konkluderer Morten Egeberg ud fra betragtningen, at der er sket en afgørende ændring i såvel omfanget som indholdet af den offentlige aktivitet, at "prisen Stortinget har måttet betale for økningen i den offentlige aktivitet har bestået i utvidet maktdeling, eller en større vekt på politisk forhandlingsorganisation i forhold til flertallsstyre og hierarki" (s. 145). Flertallsstyre og hierarki kan med andre ord vanskelig styrkes og udvides, uden at det må få konsekvenser for indholdet i (og omfanget af) den offentlige politik.

Morten Egebergs bog kan for nogle af de empiriske afsnits vedkommende siges at være præget af den samme - ofte næste mekaniske - datapræsentation, som også gælder for de fleste af de øvrige empirisk baserede publikationer fra Magtprojektet. Men især de teoretiske perspektiver og betragtninger hæver den op til et interessant bidrag til forståelsen af forholdet mellem stat og organisationer, og bogen kan som sådan anbefales for alle, som interesserer sig herfor.

Jacob A. Buksti

Björn Fryklund og Tomas Peterson, Populism och missnöjespartier i Norden. Studier i småborgerlig klassaktivitet. Lund: Arkiv Forlag 1981, 470 s.

Så er der kommet endnu en bog om det, man efterhånden fristes til at kalde det "skandinaviske speciale"; nemlig forskningen i småborgerskab og mellemlag, deres produktmæssige tilknytning, ideologi, og de partier eller bevægelser, de er ophav til, herunder især de protestpartier, der blomstrede op sidst i 60-erne og først i 70-erne.

Bogens formål er, at forsøge at forklare disse partiers tilsynekomst og funktion på baggrund af en teori om sammenhængen mellem småborgerskab, populisme og en særlig polupistisk konjunktur 1965-75.

Bogen er et første forsøg på en tilbunds gående komparativ analyse de nordiske lande imellem af disse politiske strømninger, og er et fascinerende forsøg på at indpasse disse i de bredere nationale politisk/økonomiske og ideologiske rammer, i en analyse der rækker helt tilbage til før århundredskiftet.

rakter af flertalsstyre. Forholdet mellem Socialdemokratiet og fagbevægelsen i Danmark vil givetvis i en række tilfælde kunne anskues i dette lys.

Med hensyn til spørgsmålet om organisationernes øgede magt i den politiske beslutningsproces konkluderer Morten Egeberg ud fra betragtningen, at der er sket en afgørende ændring i såvel omfanget som indholdet af den offentlige aktivitet, at "prisen Stortinget har måttet betale for økningen i den offentlige aktivitet har bestået i utvidet maktdeling, eller en større vekt på politisk forhandlingsorganisation i forhold til flertallsstyre og hierarki" (s. 145). Flertalsstyre og hierarki kan med andre ord vanskelig styrkes og udvides, uden at det må få konsekvenser for indholdet i (og omfanget af) den offentlige politik.

Morten Egebergs bog kan for nogle af de empiriske afsnits vedkommende siges at være præget af den samme - ofte næste mekaniske - datapræsentation, som også gælder for de fleste af de øvrige empirisk baserede publikationer fra Magtprojektet. Men især de teoretiske perspektiver og betragtninger hæver den op til et interessant bidrag til forståelsen af forholdet mellem stat og organisationer, og bogen kan som sådan anbefales for alle, som interesserer sig herfor.

Jacob A. Buksti

Björn Fryklund og Tomas Peterson, Populism och missnöjespartier i Norden. Studier i småborgerlig klassaktivitet. Lund: Arkiv Forlag 1981, 470 s.

Så er der kommet endnu en bog om det, man efterhånden fristes til at kalde det "skandinaviske speciale"; nemlig forskningen i småborgerskab og mellemlag, deres produktmæssige tilknytning, ideologi, og de partier eller bevægelser, de er ophav til, herunder især de protestpartier, der blomstrede op sidst i 60-erne og først i 70-erne.

Bogens formål er, at forsøge at forklare disse partiers tilsynekomst og funktion på baggrund af en teori om sammenhængen mellem småborgerskab, populisme og en særlig populærtisk konjunktur 1965-75.

Bogen er et første forsøg på en tilbunds gående komparativ analyse de nordiske lande imellem af disse politiske strømninger, og er et fascinerende forsøg på at indpasse disse i de bredere nationale politisk/økonomiske og ideologiske rammer, i en analyse der rækker helt tilbage til før århundredskiftet.

Bogen falder i to dele. I første del redegøres der for centrale teoretiske begreber, og i den anden del forsøges diskussionen af småborgerskab og populisme forbundet til hvert af de nordiske landes sociale og historiske baggrund og udvikling.

De tre centrale teoretiske begreber er den enkle vareproduktion (EVP), småborgerskabet og populisme, og alle tre behandles in extenso. Som udgangspunkt defineres småborgerskabet som bærere af produktionsmåden enkel vareproduktion, som i modsætning til den kapitalistiske produktionsmåde er ikke-udbytende og befriet for klassemodsætninger. I det hele taget betones den skarpe adskillelse af de to produktionsmåder og deres klasser (KPM: borgerskab/arbejderklasse; EVP: småborgerskab), og denne adskillelse bliver på mange måder en hjørnesteen i den videre argumentation. Således understreges det, at det normale mønster i efterkrigstidens kapitalistiske udvikling har indebåret en trussel mod småborgerskabet (EVP), men også at den enkle vareproduktion logisk og historisk har sin egen dynamik og sine egne love, og at elimineringen af småborgerskabet derfor har været betydelig mere kompliceret og modsætningsfyldt end "normalt" antaget indenfor marxistisk teori.

Forfatterens syn på de to produktionsmåder leder frem til nogle ofte overseede konklusioner, nemlig: 1) at en krise for kapitalismen ikke behøver indebære en krise for den EVP eller omvendt, og at 2) granskningen af nogle kapitalistiske landes udviklingsforløb snarere viser det modsatte: at kapitalistiske højkonjunkturer indebærer en alvorlig trussel mod den EVP, mens kapitalistiske kriser kan lede til en forstærkning af dens positioner.

Småborgerskabet inddrages endvidere i en urban og agrar fraktion, og vertikalt i 3 grupper: en lavere "halvproletar", en hovedgruppe, samt en øvre "velbærget". Desuden behandles dets forhold til arbejderklasse, kapital og mellem-lagene, og problemerne omkring de grupper, der ligger mellem småborgerskabet og disse klasser berøres (for eksempel små kapitalister, semi-autonome lønarbejdere et cetera). Bestemte kernetemaer i en småborgerlig ideologi analyseres også, og endelig fastslås småborgerskabets klasseinteresse som værende bevarelsen eller styrkelsen af den EVP i "fjendtlige" kapitalistiske omgivelser.

B.F./T.P.'s definition af populisme er både et opgør med og en videreføring af Laclau's teorier. De overtager Laclau's idé om, at man godt kan klassebestemme en bevægelse eller ideologi, og samtidigt hævde, at visse af dens temaer er ikke-klassebundne.

Denne bestemmelse af populisme indebærer således, at den kan have forskellige konkrete fremtrædelsesformer, men at den i hvert konkret tilfælde bevæger sig omkring et antal kernetemaer, der er småborgerligt klassebestemte.

Populismen kan være både en bevægelse og en ideologi, som, idet den udgår fra småborgerskabets interesser og perspektiver, formulerer folkelige temaer.

B.F./T.P. kan derfor definere populisme på følgende måde: populisme fremtræder som et folkeligt politisk og ideologisk protestfænomen, der har sin baggrund i en reaktion mod en reel eller oplevet trussel mod den EVP, og som derfor har småborgerskabet som klassebasis.

Omkring et aktiveret og selvstændigt formeret småborgerskab grupperes dele af andre klasser og strata. Fremgangen bestemmes af i hvilket omfang den dobbelte appel, den klassemæssige og den folkelige, fungerer.

Denne definition af populisme passer ifølge forfatterne på en række politiske udtryksformer i de nordiske lande. De betragter således Landsbygdspartiet i Finland, Fremskridtspartiet i Danmark og Anders Langes Parti/Fremskridtspartiet i Norge som populistiske. Udover disse, som de betegner som højrepopulistiske, mener de også definitionen passer på den norske venstrepopulistiske bevægelse. I sammenhæng hermed fremsætter B.F./T.P. så deres hovedhypotese: at den økonomiske konjunktur, som er begunstigende for fremvæksten af populisme indebærer en krise for den EVP, uden at der foreligger en tilsvarende kapitalistisk krise.

I del 2 søges hypoteserne om populisme og konjunktur verificeret gennem en grundig analyse af den enkle vareproduktions/småborgerskabets strukturelle udvikling, af traditionerne for folkelig kamp og folkelige bevægelser og af den populistiske konjunkturs fremvækst i 60-erne. Hovedvægten i gennemgangen er lagt på efterkrigstiden. Dette betyder også, at der i gennemgangen af de forskellige lande fokuseres på de særlige træk ved hvert enkelt lands historie, og på disses betydning for de populistiske bevægelseres gennemslagskraft og ideologi.

For Finlands vedkommende bliver det således især betydningen af landbrugets småbrugerkarakter og de nationalistiske højrestrømninger i mellemkrigstiden, der fokuseres på. For Norges vedkommende betydningen af manglen på et stærkt borgerskab, og på den folkelige alliance mellem småbønder, arbejderklasse og intelligensia (mellemlag) som stod bag kampen for national selvstændighed, og som forfatterne mener kan genfindes i Folkebevægelsen mod EF. For Danmarks vedkommende ligger hovedvægten i analysen på det agrare småborgerskabs store betydning, og den langsomme industrielle udvikling i efterkrigstiden, statssektorens eksplosive vækst sidst i 60-erne, og de folkelige traditioners dybe forankring i bondesamfundet. For Sveriges vedkommende lægges der vægt på at forklare hvilke faktorer, der havde betydning for, at der i Sverige ikke opstod noget populistisk parti i 60-erne og 70-erne. Her understreges intensiteten og effektiviteten i

industrialiseringsprocessen, og den tidlige isolering og pacificering af det agrare småborgerskab. I Sverige var det således tidligt den kapitalistiske produktionsmådes to hovedklasser, der stod overfor hinanden. Imidlertid mener forfatterne, at de samme modsætninger akkumuleredes i Sverige som i nabolandene, resulterende i en populistisk konjunktur. De argumenterer for, at Centerpartiet i Sverige var i stand til at opfange disse strømninger, og derfor har fungeret som en slags "stedfortrædende" protestparti.

Det bliver for omfattende at gå ind i en nærmere analyse af den store mængde forklaringsvariable, som forfatterne anvender, for at forstå de populistiske partiers fremvækst i de forskellige lande, og jeg vil derfor begrænse mig til nogle kommentarer til deres analyse af det danske Fremskridtsparti (FRP).

Den danske debat om og forskning i FRP er uden tvivl den mest grundige i Norden af fænomenet protestparti/populistisk parti, og denne debats hovedtræk refereres da også (loyalt) i bogen, med henvisning til det meste af det mig bekendte materiale.

I forfatterens egen gennemgang af FRP (hvornår, hvordan og hvorfor?) understreges følgende punkter: A) Klassebasis: det danske småborgerskab blev kraftigt decimeret i årene 1960-1975, og decimeringen var dobbelt så omfattende på landet som i byen. Denne decimering blev afgørende for den tilbageblevne del af klassens følelse af udsathed, og den småborgerlige klasse kunne således fungere som kernen i den politiske reaktion, som FRP artikulerede. Samtidigt har det danske småborgerskab dog stadig haft kvantitativ og kvalitativ styrke nok til at forme og formulere en selvstændig forsvarskamp.

B) Den politiske scene : den danske monopolkapitals relativt svage stilling, og den sociologiske nærhed mellem arbejderklasse og småborgerskab og arbejderklassens deraf følgende modtagelighed for småborgerlig ideologi.

C) De ideologiske traditioner: småborgerskabets traditioner er i stor udstrækning Danmarks traditioner, og til den politiske krise i Danmark svarede (svarer) et ideologisk klima, som begunstigede FRP's formulering af det småborgerlige verdensbillede. Centrale elementer heri er den lille næringsdrivende, ultraliberalismen, og den antistatslige og anti-reformistiske holdning. Imidlertid må glistrupianismens fremmarch også i stor udstrækning forklares ved, at det er lykkedes den at give begreber som nation, demokrati, parlamentarisme, arbejde, familie, kultur og konsumtion en bestemt betydning (de ikke-klassebundne temaer!).

D) Vælgerbasis: den kvantitativt vigtigste støtte kommer fra grupper indenfor småborgerskabet, arbejderklassen og privatansatte tjenestemænd. Partipolitisk fik FRP lige mange stemmer fra højre og venstre.

B.F./T.P.'s konklusion med hensyn til FRP er, at dets karakter kun kan forstås gennem at tage hensyn til den dimension, som eksistensen af den EVP, og det derpå baserede småborgerskab, udgør. De mener, at højre-venstreskalaen fungerer for de klasser, organisationer og ideologier, som baseres på den KPM, men at forsøg på at indføre FRP i en sådan skala kun leder til forvirring,

Denne konklusion leder frem til afslutningskapitlet, hvor den egentlige komparative analyse af den nordiske populisme finder sted. Her understreges først forskellene i den småborgerlige klassebasis i de forskellige lande. Således udgik for eksempel Landsbygdspartiet, Centerpartiet og den norske venstrepopulisme fra det agrare småborgerskab, mens FRP og Anders Langes Parti udgik fra den urbane del. Det forekommer overraskende, at det land, hvori forudsætningerne for et populistisk parti teoretisk set burde være bedst, nemlig Norge, frembyder det svageste og mest isolerede. Dette forklarer forfatterne ved de historiske modsætninger i Norge mellem urbant-agrart, by-land, centrum-periferi har givet anledning til både en højre- og en venstrepopulistisk bevægelse, og de taler således om en "blokeret" højrepopulisme. For Norges vedkommende mener de endvidere, at striden omkring EF-medlemskabet spillede en meget stor rolle for de ændrede politiske forhold, mens det for Danmarks vedkommende især var bestemte konsekvenser af den førte økonomiske og øvrige statslige politik, der spillede ind.

For Sveriges vedkommende understreges det, at de strukturelle samfundsforandringer, som især i Danmark og Finland koncentreredes til 1960-erne, skete under en længere periode. Den svenske udvikling ses som en slags idealmodel for en effektiv kapitalistisk udvikling, hvor småborgerskabet har spillet en tilbagetrukket rolle, og måttet underordnes resultaterne af kampen mellem samfundets to hovedklasser. Medvirkende hertil har været bondeinteressernes tilknytning til statsapparatet og deres medvirken i strukturrationaliseringen af det svenske landbrug.

I en vurdering af bogen føler jeg mig egentlig kun kompetent til at bedømme de teoretiske udgangspunkter og afsnittet om Danmark. I bestemmelsen af småborgerskabet som bærer af den EVP savnes nogle overvejelser omkring klassebestemmelsens videnskabsteoretiske status. Klassebestemmelsen er jo, som for eksempel I.D. Balbus understreger, overordentlig abstrakt, og ikke åben for empirisk falsifikation. "Motsætningsforhold" og "objektive interesser" er begreber, hvis indhold ikke direkte kan testes empirisk, og man kan i den forbindelse kun stille krav om hensigtsmæssighed, dvs. om de bidrager til en bedre forståelse af den empiriske virkelighed.

Dette må man imidlertid konstatere, at de teoretiske udgangspunkter gør. Der er en god sammenhæng mellem bogens teoretiske og empiriske del, og den karakteristiske "knækkede" marxistiske analyse undgås.

Forfatternes omdefinering af populismebegrebet, og deres dobbelte forankring af dette, i dels det småborgerlige og dels det folkelige, er vel højdepunktet i den teoretiske del af bogen og den egentlige nytænkning. Anvendelsen af begrebet på denne måde på de nordiske protestpartier virker særdeles frugtbar.

Forfatternes forsøg på at forklare, hvad der adskiller populisme og facisme virker derimod mindre vellykket.

De understreger, at en forskel på 30-ernes og 60-ernes krise for den EVP var, at den førstnævnte periode stort set kun indebar en trussel mod den EVP, mens 60-erne indebar massive opløsningstendenser for den EVP. Imidlertid er jo selv en oplevet trussel mod den EVP inkluderet i forfatternes populismedefinition (jævnfør ovenfor), og kan således ikke danne udgangspunkt for en adskillelse. Forfatterne mener desuden, at populismen først og fremmest er et udtryk for småborgerskabet som en selvstændiggjort social kraft, hvorimod facismen snarere udtrykker en klassealliance (småborgerskab/borgerskab). Heller ikke dette argumenteres der overbevisende for. Tilbage står så forskellen i det ideologiske budskab, som er reel nok, men som det kniber at klasseforankre.

Populisme er ifølge forfatterne ikke koblet til en bestemt periode eller fase i kapitalismens udvikling, men findes indbygget som et muligt udfald i enhver fase, givet visse betingelser (for eksempel fravær af klassealliancemuligheder, muligheder for at mobilisere "småborgerlige kategorier" i andre klasser). I deres analyse kommer den imidlertid til at fremstå netop sådan, med den amerikanske populisme som en underlig løsrivet undtagelse (pp. 76-93).

I analysen af det danske FRP mangler der også nogle enkelte, men nok så afgørende elementer. Jeg mener, at det er vigtigt at betone, at der i perioden 1958-73 kom en klassealliance i stand mellem arbejderklasse og monopolkapital i Danmark, hvis politisk/økonomiske dynamik tendensielt var rettet mod småborgerskabet. Dette, i sammenhæng med Venstre og Konservatives ændrede profil i netop disse år, bevirkede, at småborgerskabet samtidigt med at det var truet, fik "tilstoppet" nogle af sine væsentligste artikulationskanaler. Reaktionen herpå blev dannelsen af to nye småborgerlige partier.

I den forbindelse mangler bogen iøvrigt helt en analyse af CD som et muligt småborgerligt/populistisk parti. Dette kan undre, idet netop en sammenligning af CD og FRP kunne have bragt mere klarhed over for eksempel populismebegrebet.

I sammenhæng med diskussionen om FRP's arbejdervælgere kunne man ønske sig en nøjere redegørelse for den forstærkede reformisme i den danske arbejderklas-

se og SD, som var et resultat af deres klassepraktik i 50-erne og 60-erne, kulminerende i EF-medlemskabet og ØD-forslaget 1973. Her savnes med andre ord en mere dynamisk analyse, og en større inddragelse af den danske arbejderklassens erfaringer og praktik, noget forfatterne betoner meget i analysen af for eksempel Sverige.

En lignende indvending kunne rettes mod analysen af det ideologiske klima/den populistiske konjunktur, hvori FRP vokser frem.

Her betones arbejderklassens/småborgerskabets oplevelse af den keynesianske tilvækstpolitik's fallit sandsynligvis for lidt (efter 1973), ligesom det ideologiske "tomrum" der i begyndelsen af 70-erne opstår for SD.

I det hele taget virker det, som om forfatterne i denne del af analysen er for bundne af deres udgangspunkt i netop EVP/småborgerskab, og analysen får derfor her en monokausal drejning.

Men lad det være sagt med det samme: det er skønhedspletter på en iøvrigt vellykket og meget ambitiøs historisk-materialistisk fremstilling af de nordiske protestpartiers fremvækst, klasse-mæssige forankring og ideologiske appel.

På plus-siden kan iøvrigt nævnes: en god redegørelse for de store regionale forskelle i de forskellige lande, og den spændende analyse af Landsbygdspartiets og Centerpartiets overskridelse af deres agrare småborgerlige udgangspunkter og væksten til landsomfattende partier. Desuden de fyldige kildehenvisninger og et summary på engelsk. I negativ retning trækker, at hele det store noteapparat er placeret bag i bogen, hvor iøvrigt også indholdsfortegnelsen forsvinder.

Jens Hoff

Lorenz Rerup, Slesvig og Holsten efter 1830, København: Politikens Forlag, 1982. 449 s., 168,00 kr. (142,00 kr. i abonnement).

Et større arbejde om Slesvigs og Holstens historie efter 1830 af professor Lorenz Rerup må uden videre påkalde sig betydelig interesse hos alle historisk og politisk interesserede.

Dels er Lorenz Rerup en af vore allerfineste kendere af netop denne periode og af dette område, dels er der tale om halvandet århundrede, hvor slesvigske problemer igen og igen har været af afgørende betydning for udviklingen også nord for Kongeåen, og hvor det derfor er oplagt, at en særlig slesvigsk (og dermed også holstensk) optik vil kunne være givtig.

Dette bind er i øvrigt det femte og sidste i rækken af supplementsbind til Politikens Forlags velkendte og fortjenstfulde Danmarks Historie, hvor